

CSÍKVÁRI GÁBOR

Éhség

Kamaszkoromban, régi télen eldugott faluban talált az esztendő vége. Nem is hegyi volt: völgyi inkább, hegyek zugába rejtezett, véget is értek az utcái, mielőtt meredekké válhattak volna. Aki megérkezett már piszkos, zajos városból hótól szikrázó kanyargó utcácskák zengő csöndjébe, az tudja, hogy áll meg az ember, lába gyökerezve, lélegzetét visszafojtva e maroknyi, de tiszta rendet, békét sugárzó táj közepén.

Napok múltán a gyermeteg meghatódottság sokat veszített hamvaságából: megjárván a magukba húzódó, hóba töppedt porták némelyikét, nem hittem már, hogy az ünnep áhítata, a befelé és egymás szemébe tekintés békéje leng a fűtött szobákban, az ünnep harangja is csak maroknyi népet hívott a Megtestesült látására. Akkor láttam először, annál többször később, hogy a tiszta, egyszerű harmóniává oldódó zajok csöndje számtalan vergődő diszharmonia szomorú összhangzata inkább. Meglassúdik ugyan a mindennapi taposómalom, de nem lesz könnyebb, a kötelező ünnepi trakták a test évszázados éhségét mulató diadalünnepek csupán. Hazatérve akkor, s később, évtizedig bolyongva szerte falvak és városok változó díszletei között alig találtam egyebet: mindennapi kényeszerekben vergődő életeket, és bennük a virulens kórokozót: az éhséget és szükségét.

Rendünk ma is a szegénység szükség szülte, szigorú-kényszeres rendje. Életforma: szükségképpen célá teszi az eszközt: a táplálék, az öltözet, a fedél a fej fölé — életprogram. Mindennapi tevékenységünk legfőbb mozgatója, siker és kudarc mércéje, a lét célja és értelme. A lét *lehetősége* azonosul a lét *értelmével*, mert évszázados nyomorúságok génjeinkbe szervesült parancsai hajtanak az épp' hogy elégre, ha éhesek vagyunk, a többre, ha jóllakhatunk. A spirálnak soha nincs vége, miért is lehetne? Hol a határ — és ki húzza meg — az elég és több között? Meghúzni csak akkor kellene és lehetne, hogyha az életforma mindennapi mechanizmusaiban ennek a határnak bármi jelentősége, értelme volna. De a spirál éppen ettől spirál: a legegységibb, legkényszerítőbb szükségletek ki-elégítése azonnal és pillanatnyi megalégedettség nélkül szüli az újabbat, s hogy mit és meddig nevezünk alapvetőnek, kényszerítőnek és minimálisnak, az nem mennyiségi kérdés, még kevésbé abszolút értékben mérhető, csak egy bizonyos: a meglevőnél mindig több egy kicsit — vagy sokkal. Együtt és egymás nyomában jár belső és külső kényszer, ami a tevékenység megválasztásától mindennapi gyakorlása módjáig meghatároz és irányít.

Belső — a zsigereinkben tovább élő feudalizmusé, ami nem is érlelhetett más álmokat, mint a mind jobban jóllakását, a falat, a föld, a vagyon birtoklását, minden boldogság előfeltétele- és előképeként. Belső kényszerünk a *birtoklás maga*, a *gazdagság éhezése* — ezért nem írható le sem régi, sem mai szegénység nyomorszint, létminimum, tárgyilagos részletezésével, a gazdagság sem annak tárgyi kellékeivel — kizárólag önnön éhségünk mértékével.

És külső — mert éhségünk annál vadabb és nagyobb, mennél megfoghatóbbak a nálunk nagyobb gazdagság képei. Míg halványak voltak és távoliak, könnyebben viseltük; a közelmúlt évtizedeiben oly kicsiny volt a tér, a nagy többség számára szegénység és gazdagság között, olyan távoli volt a mesés Nyugat, oly messzire szakadt, aki idehagyott, hogy nem mardosott érte irigység, üres gyomor. Vissza ne vágyjuk, de még erényt is kovácsolunk a szükségből; megtanultunk együtt élni vele — emelt fővel őriztük szerencsétlenségünk tudatát, mint ama drága páncélos inget... És néhanap akadt a tárgyak gazdagságánál nagyobb érték, még felsőbbrendűnek hinni sem átalottuk: szellemünket véltük fényesebben világolni kárpótlásul. De aztán a fél világ előrevágatott a szerzés versenyében, a másik fele végleg tönkrement, és kitérült előttünk a világ. És láttuk — látjuk, szemtől-szembe, saját szemünkkel, mi mindent is jelenthet az anyagi jólét. És aki csak tudott, megindult felé — szegyenkezve vagy szemérem nélkül, tétován vagy céltudatosan, de aligha vonja kétségbe bárki, hogy arrafelé kell menetelnünk, mit menetelnünk, rohannunk, megkeresendő ki-kí a maga kánaánját.

És ez is így természetes. Miért érné be a nyomorgó nyomorával, a középszer a középszerével, a gazdag a gazdagságával, ha mindennél van több, ragyogóbb, s az a látszat, hogy — alig karnyújtásnyira? Az ambíciónk óriásira nőtt, kinek-kinek tehetsége és induló szintje szerint. A szerzés ős-éhségét természetadta joggá lényegítettük, s ha innen nézzük a markolászó kezek miriádját, valóban nincs is különbség sem jogban, sem erkölcsben a szerzők között.

Pedig látásunk csak a piaci kofaké. A tárgyak tulajdonlását, az anyagi gazdagságot kergetjük, de tudjuk-e, mivégre? És tudjuk-e, meglátjuk-e, hogy igenis van különbség éhség és éhség között? Lesz lassan újra hárommillió koldusunk — komolyan hisszük, hogy az állam vagy akár az egyház szociális gondoskodása jóllakatja őket? S a többi szerez magának, ki-kí ügyessége, befektetni- vagy eladnivalója útján, s hág majd a spirálon feljebb és feljebb, míg már nincsen hová? S hogy amikor már mindenki a csúcsra jutott, marad-e még a lélekből egy morzsa, ami értelmet ad visszamenőleg is az eszelős hajszának? Tegyük fel: megszerzünk minden lehető, eljutunk Európába, Amerikába, bárhová, ahol éppen az esedékes gazdagság-eszmény tanyázik — és mit csinálunk utána? Ez a vesztély aligha fenyeget, messze van még, gondolkodjanak majd erről késő ivadékaik — mondhatja bárki. De jobb lesz vajon ama késő ivadék szeme, látása? Ha a mienk ilyen hályogosra homályosult, vagy ilyen hályogosnak hagytuk az örökölt tekintetet, céljá tettük a gazdagságot, s közben, akármilyen kevés megvan is belőle, elfelejtünk élni vele, miért lenne jobb nemzedékek sora múlva? Jó esetben részvét és alamizsna az elesettnek (s persze minél több van, annál kevesebb jut egyre-egyre), rossz esetben az sem, aztán végnélküli lihegés a *többért*. Ez az az éhség, ami már nemcsak *életforma*, kényszere a történelmi nyomorúságnak, hanem *gondolkodásmód*, a lélek hibás köre — amire múlt és jelen nyomorunk minden magyarázatát egyszersmind mentségnek is hisszük.

Kellene gazdagság, hogy a munka ne legyen a túlélés parancsa. Kellene gazdagság, hogy étel-ital szerzése ne legyen szolgaság. Kellene a tárgyak bősége és szépsége, hogy kényelmesen érezze magát köztük a szellem. Kellene a ház, még a palota is talán, hogy napfényes tereiben felébredjen a tűnődő gondolat. Kellene a jólét, hogy megtanuljuk emberül elviselni.

Ha elindulnék ismét arra a hajdani állomásra, kívánnám, hogy ha fáznék, legyen ott szép, meleg kabát, a tálon ne ritka falatok párologjanak, hanem az evés élvezetének mindennapi, szép ritusáért gyűljünk össze, s a szép gazdagság békéjében ugyanúgy megkonduljon majd a harang, mint akkor, kamaszkoromban, régi télen.